

# Görünmez Eli Keskme: Pazarların İçsel Problemleri ve Anarşist Teori, Strateji ve Vizyon

Anarşist Ekonomi Tartışmaları (7)

Deric Shannon

15.01.2014

# İçindekiler

Görünmez Eli Kesmek:	4
Pazarların İçsel Problemleri ve Anarşist Teori, Strateji ve Vizyon	5
Strateji Üzerine Birkaç Söz	9
Vizyon	11
Özgürlüğün Birikimi İçin	13

Meydan Gazetesi'nin Anarşist Ekonomi Tartışmaları yazı dizisinin bu sayıdaki yazısında, Deric Shannon'un "Görünmez Eli Kesip Atmak: Pazarların İçsel Problemleri ve Anarşist Teori, Strateji ve Vizyon" isimli makalesine yer verdik. Geçen sayıdaki yazıyı alıntıladığımız "Özgürlüğün Birikimi-Anarşist Ekonomi"nin bir diğer bölümünü oluşturan bu yazı, güncel anarşist ekonomi pratiklerinin ve teorilerinin önemli bir kısmının etkilendiği "mutualizm"i ana konusu olarak ele alıyor. Shannon yazısında, mutualizmi teorik, stratejik ve vizyon olmak üzere üç ayrı hatta eleştirmeye soyunuyor. Bu eleştirinin kaynağını, yazının son kısmında üzerinde duracağı anarşist-komünist bir perspektifle bağlamaya çalışıyor. Devlet ve kapitalizm arasındaki ilişkiyi, iktidarın varlığını da sorgulatarak ne olduğunu irdelemesi açısından önemli bulduğumuz bu yazıyı sizlerle paylaşıyoruz:

# Görünmez Eli Kesmek:<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Bu parçayı yazarken yorumlarıyla bana yardımcı olan Matt Ignal, Zach Blue, Abbey Volcano, Tom Wetzel, John Asimakopulos ve Bill Armaline'e teşekkür ederim. Biliyorum hiçbiriniz benim bakış açımın tümüyle hemfikir değilsiniz ama tavsiyeleriniz olağanüstü yardımcı oldu, gerçi bütün hatalar, yanlışlıklar vb. sadece bana aittir.

# Pazarların İçsel Problemleri ve Anarşist Teori, Strateji ve Vizyon

Kapitalizm (yine) krizde ve dünyanın her yerinde insanlar alternatifler arıyor. Tabii ki arıyorlar, çünkü kapitalizmin krizlere gebe olduğu ve düzgün bir dünya istiyorsak başka bir şekilde örgütlenmemiz gerektiği şimdye kadar herkes için apaçık ortaya çıkmıştır. Anarşistler tipik olarak mevcut ekonomik düzenin sonlandırılmasını (ya da bazılarının deyimiyle, “ekonomiyi” tümüyle ortadan kaldırmayı) istemekle kalmaz; aynı zamanda egemenliğin her biçimine ve ezilmelere karşı çıkarlar. En iyilerimiz, bu değişik egemenlik biçimlerinin toplumsal hayatın içinde karmaşık şekillerde keşiştiğini anlamıştır ve bu yüzden teorilerimiz ve stratejilerimiz bu anlayışı yansıtır.

Anarşistler arasındaki alternatiflerden biri, “mutualizm” denen pazar biçimindeki bir sosyalizmdir. Hem stratejik, hem vizyoner olan bu ekonomik düşüncüyü ilk olarak Proudhon açıklamış, on dokuzuncu yüzyılın başlarında Fransa’da, Lyon’daki işçi kesimleri arasındaki deneyimlerine ve gözlemlerine dayanarak modellemiştir.<sup>1</sup> Proudhon, işçilerin sahip olduğu ve yönettiği şirketlerin kapitalist şirketlerin yerine geçip ücretli köleliği ortadan kaldırdığını ve bütün işçilerin bireysel ya da kolektif olarak kendi üretim araçlarına erişebileceği bir dünya yaratabileceğini savunuyordu. Kapitalistler üretim araçlarına sahip olmaları sayesinde işçilere ürettikleri değer bir kısmını verip kalanı kar olarak alabildikleri için, işçilerin bu araçlara sahip olması ve öz-yönetimi bizi bu toplumsal ilişkilerden kurtaracaktır. Proudhon; bu işçilerin-sahipliğindeki ve özyönetimli şirketlerin devletsiz bir pazarda —büyük bir tarım-sınai federasyonun düzenlediği sosyalist bir pazarda— rekabet ettiği bir dünya öngörüyordu.

Proudhon, mutualist strateji ve vizyon düşüncesini (Bu ikisi her zaman çok yakından ilişkilidir.) ilk oluşturduğunda bundan yüz yıl önceydi. Fakat insanlar kapitalizmin doğasını, mantığını ve “gerekliliğini” sorgulamaya başladıkça, tahmin edebileceğimiz gibi, sosyalizmin pazar biçimleri popülerlik kazandı. Örneğin, Schweickart’ın “Ekonomik Demokrasi” adını verdiği çalışması bir çok dile çevrilmiştir ve çok destekçisi vardır.<sup>2</sup> Mutualistler, Devletsiz Toplum Merkezi ve Özgürlükçü Sol Birliği gibi gruplarda yazarlar ve ajitasyon yaparlar. İngiltere Muhafazakar parti üyesi Francis Maude bile kamu işçilerinin kooperatif kurabileceğini önermişti.<sup>3</sup>

Bu bölümde genel olarak pazar sosyalizminin, özellikle de yıllar önce Lyon’daki işçilerin uyguladığı ve Proudhon’un ve çağdaşlarının dile getirdiği anarşist akımın —mutualizmin— geniş bir eleştirisine girişmek istiyorum (Sonuçta bu derleme anarşist ekonomi üzerine). Ben bir özgürlükçü komünist olduğum için eleştirilerimin çoğu benimle aynı karşı-siyaset eğiliminde olanlara yeni gelmeyecek ama bu yolla en azından bazı eski şeyleri yeni ve kullanışlı şekilde söyleyebileceğimi umuyorum. Ayrıca A.B.D.’de, Benjamin Tucker ve Josiah Warren gibi Amerikan anarşizminin bireyci geleneğinden ödünç alan yeni biçimleriyle birlikte, mutualizme olan ilgi arttı. Ve bu nokta, kapitalizm alternatiflerine ilgi artarken, anar-

<sup>1</sup> Proudhon’un eserlerinin mükemmel bir güncel derlemesi için, bkz. Iai McKay, ed. *Property Is Theft!: A Pierre-Joseph Proudhon Anthology* (Oakland, CA: AK Press, 2011).

<sup>2</sup> Bkz. David Schweickart, *Against Capitalism* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996); and David Schweickart, *After Capitalism* (Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2002). İlgilenen okurlar, internette birkaç yerde Schweickart ve “katılımcı ekonomi” nin arkasındaki beyinlerden biri olan Michael Albert arasındaki, pazar sosyalizmi üzerine odaklanan tartışmaları bulabilirler.

<sup>3</sup> “Public Sector Workers Urged to Form Co-operatives,” *Guardian*, November 17, 2010, <http://www.guardian.co.uk/society/2010/nov/17/public-sector-workers-co-operatives> (accessed June 15, 2011). Kesinlikle ne gerçek kooperatifleri, ne de pazar sosyalizmini öneriyor. Daha çok, sözel bir el-çabukluğu elde etmek için özel mülkiyet alternatiflerine artan ilgiyi kullanıyor (blz. Anarcho, “Mutualism: Fake and Real,” *Anarchist Writers* 18, 2010, <http://anarchism.pageabode.com/anarcho/mutualism-fake-real> (accessed June 15, 2011)).

şist komünistlerin söze girmesi için iyi bir yerdir. Aşağıda mutualizmin teorik ve stratejik yetersizlikleri olarak gördüğüm bazı özelliklerini ve özellikle —belki de en önemlisi— herhangi bir kapitalizm-sonrası vizyonun parçası olarak pazarları neden reddetmek isteyebileceğimizi özetleyeceğim.

Çağdaş mutualist teorinin merkezinde devlet eleştirisi yer alır. Yaptıkları devlet analizinin bazı kısımlarıyla aynı fikirde olmakla birlikte çıkardıkları sonuçların çoğuna itirazım var. Akıllı ve üretken mutualistlerden biri olan Carson, “Bir mutualist anarşist olarak, devlet zoruyla tefecinin, arsa sahibinin ve kapitalistin çıkarları korunmadığı zaman artık değere el konulmasının —yani kapitalizmin— mümkün olmadığını inanıyorum.” diye yazıyor. Buraya kadar tamam.

### *Deric Shannon*

*San Jose Devlet Üniversitesi'nde Adalet Çalışmaları Bölümü'nde profesör olan Shannon, AK Press'in yazar ve editör kadrolarından. Yazının başında da belirttiğimiz üzere The Accumulation of Freedom: Writing on Anarchist Economics'in yazarlarından biri. Bunun dışında, Political Sociology: Oppression, Resistance, and the State and Contemporary Anarchist Studies: An Introductory Anthology of Anarchy in the Academy ve Queering Anarchism isimli kitapları bulunuyor.*

Gerçekten de kapitalist toplumsal ilişkiler, üretim araçlarının özel mülkiyeti sonucunda ortaya çıkan sınıfsal karşıtlıkları devletin kontrol etmesini gerektirir. Kapitalistler işçilerin ürettiğinin bir kısmını (yani ücretleri) ödeyip kalanı kar biçiminde çalarak artık değer biriktirirler. Devlet bu düzeni şiddet kullanarak korur—Devletin sağladığı koruma olmasa biz işçiler üretim araçlarını ve kendi emeklerimizin tüm toplumsal ürünlerini alıp istediğimizi yapabiliriz. Fakat özel mülkiyet kurmacası, devlet kurmacası tarafından dayatılıyor—ve bu mitler, bu toplumsal örgütlülüğümüzün içine yerleşmiş, temelinde dini ve mistik özellikler, artık değere el konulmasına izin veriyor. Bu konuda anlaşıyoruz.

Çağdaş mutualistler bu durumda “kapitalizmin sömürücü özelliklerinin temelinde devletçilik vardır.”<sup>4</sup> dediklerinde sorunlar başlıyor. Dahası, “dolayısıyla kapitalizmin devletçi desteklerini yok etmek yeterlidir”<sup>5</sup> diyorlar. Eski Amerikan bireycilerinin, anarşizmi neredeyse anti-devletçiliğe indirgeyen çalışmalarından hareketle, bu sonuca oldukça sezgisel olarak varılıyor. Örneğin Tucker anarşizmi “iş ilişkilerinin bireyler ya da gönüllü birlikler tarafından yönetilmesi ve devletin ortadan kaldırılması gerektiğini savunan doktrin”<sup>6</sup> olarak tanımlıyor. Böylece, (Proudhon ve Warren'ın savunduğu) anarşizmin “temel meselesi” devletin ortadan kaldırılması olunca —“Proudhon'un An-arşizm olarak adlandırdığı doktrin” anarşistleri “sadece korkusuz Jeffersoncu Demokratlara” indirgiyordu.<sup>7</sup> Bu durumda mutualistler vahşi ekonomizmin “temel çelişisini”, yeni bir “bütün toplumsal sorunların kökü” ile değiştiriyorlar— yani devletle. Bu da baştan savruk ve etraflıca düşünülmemiş bir teoriye yol açıyor (ve tabii bu da savruk ve etraflıca düşünülmemiş strateji ve vizyona).

Sonuçta pazar da insanların başka deneyimlerinden yalıtılmış değil. Ve tabii devletin yardımıyla kapitalizm de bizim mevcut pazar pratiklerimizin içine yerleşmiştir —ama sadece kapitalizm değil. Sonuçta biz anarşistler olarak —bütün egemenlik ilişkilerine karşıyız. Erkek egemenliği, “normal” ve “muktedir” bedenler, beyaz üstünlüğü, cinsiyet için katı ve yoğun bir şekilde denetlenen kategoriler de aynı şekilde pazar pratiklerimizin içine yerleşmiştir—bu liste oldukça uzun tutulabilir. Ve bu egemenlik ilişkilerinin yapısı “köküne” saldırıp gerisini çözebileceğimiz bir yapıdan çok uzaktadır. Bu ilişkiler kurumsal düzenlerimizin yanı sıra günlük hayatımızın içinde de birbirleriyle kesişirler.

Mutualistler savunduğu gibi hükmedici ilişkilerinin kalbinde devlet yatıyorsa bu diğer egemenlik biçimlerini nerede bulacağız? Onların teorisi devleti bir kök olarak ele alıyor ve örneğin ilkel birikimin,

<sup>4</sup> Kevin Carson, Studies in Mutualist Political Economy, [http://www.lulu.com/items/volume\\_68/8968000/8968917/3/print/8968917.pdf](http://www.lulu.com/items/volume_68/8968000/8968917/3/print/8968917.pdf) (accessed June 15, 2011).

<sup>5</sup> Carson, “The Iron Fist.”

<sup>6</sup> Benjamin Tucker, Individual Liberty, [http://theanarchistlibrary.org/HTML/Benjamin\\_Tucker\\_\\_Individual\\_Liberty.html](http://theanarchistlibrary.org/HTML/Benjamin_Tucker__Individual_Liberty.html) (accessed July 5, 2011).

<sup>7</sup> Ibid.

kapitalizmin ve devletin gelişmesinin temellerinde erkek egemenliğinin rolünü göz ardı ediyor.<sup>8</sup> Benzer şekilde eğer devleti, ekonomiyi ve ondan doğan diğer toplumsal ilişkilerimizi yapılandıran, doğrudan bir hiyerarşi olarak görürsek, çağdaş toplumsal düzenin yapılandırılmasında beyaz üstünlüğünün rolünü inceleyemeyiz. Benzer şekilde, köle ekonomisinin çağdaş Amerikan kapitalizmini ve genişlemeyle küresel ekonomiyi<sup>9</sup> geliştirmesinden, A.B.D.’deki Jim Crow ya da grev kırmada ırk ayrımının stratejik kullanımı<sup>10</sup> gibi beyaz üstünlüğünün değişik dönemlerine has ekonomik özelliklere kadar birçok tarihsel gelişme, bu formülle “devletçiliğe” indirgeniyor.

Söylemeye çalıştığımız şey, devletin tüm bu kurumsal yapıları desteklemediği değil —destekliyor. Devlet, köleliği kanunlaştırmak için kullanıldı, Jim Crow ‘u uyguladı ve bunu grev kırmak için kullanan kapitali destekledi. Fakat aynı zamanda bu diğer egemenlik biçimleri de devletin kendisini destekliyor. Yani, kök yok ve hükmedici ilişkilerimiz karmaşık bir şekilde birbirine bağlı. Dahası, bundan farklı varsayımlar, indirgemeci oldukları için teoride ve stratejide her tür hatayı doğuruyorlar. Ackelsberg, İspanya Devrimi’nde anarşist kadınların oluşturduğu bir grup olan Mujeres Libres üzerine yazdığı mükkemmel kitabında; birçok anarşistin —ve özellikle bu anarşist kadınların— sendikalist hareketin içinde kapitalizmi temel karşıtlık olarak gören bazı kesimlere karşı sınıf indirgemeciliğini nasıl reddettiklerini anlatır. Bu indirgeme “birçok anarşistin”, “kadınların ezilmesi sorununu”, olsa olsa işçilerin kurtuluşuna göre ikinci sırada, ‘devrimin sabahında’ çözülecek bir problem” olarak görmelerine yol açmıştır. Mujeres Libres bu düşüncenin karşısında mücadele etmiştir. Maalesef, mutualist teori, —kapitalizmin “kökü” varsaydığı—devlet konusunda aynı yanlış yapıyor ve geri kalan sorunların çözümünü öncelikle devletin halledilmesinden sonraya bırakıyor.

Günümüzde indirgemecilik ve öncelikli çelişkiler sorusuna en iyi cevabı verenler, kesişimsellik (intersectionality) teorisini ortaya atan siyah feministler ve kadıncılardır.<sup>11</sup> A.B.D.’de 60’lar ve 70’ler hareketleri içindeki ezmenin ve sömürünün kökü ile ilgili tartışmaların etkisiyle feministler de toplumsal baskının bu “kökünü” nasıl tespit edip saldırmabileceğimiz konusunda iç tartışmalar başlattılar.<sup>12</sup> Combahee River Kolektif bildirisinin ardından,<sup>13</sup> birçok feminist egemenlik için tek bir kaynak bulmayı gereksiz görmeye başladı. Bunun yerine, egemenlik ilişkilerinin tek temele indirgenemeyen, karmaşık şekillerde kesiştiğini savundular. Tahakkümün her hangi bir biçimine karşı savaşmak demek hepsine karşı savaşmak gerektiğini onaylamaktır. Bu, anarşist analize güzelce uygulanabilir—özellikle feministlerin devleti ve kapitalizmi yıkma çağrısı yaptıkları yerlerde.<sup>14</sup>

Ve kapitalizmi bu tek kaynağa indirgemek anarşist teoriden baş döndürücü şekilde ödün vermektir. Örneğin bazı çağdaş mutualistler, sözde “anarko”-kapitalistlerle beraber yazıyor ve çalışıyorlar. Sonuçta bu kapitalistler de devlete karşılar. Ve bu ücretli emek, özel mülkiyet ve kiralık korunma savunucularıyla (Çünkü etrafta yardım edecek bir devlet olmadığında birilerinin işçilerin ellerini o üretken mülklerden uzakta tutması gerekiyor.) birlikte bir çalışabilirsek, devleti bitirebiliriz—ve sonra kapitalizm çökecek mi? Bu oldukça ilginç döngüsel akıl yürütme bir noktada Carson’u, bir zamanlar “özgürlükçü” kelimesini

<sup>8</sup> Örnek olarak, bkz. Sylvia Federici, *Caliban and the Witch: Women, the Body, and Primitive Accumulation* (Brooklyn, NY: Autonomedia, 2004); Maria Mies, *Patriarchy and Accumulation on a World Scale: Women in the International Division of Labor* (Atlantic Highlands, NJ: Zed Books, 1986); and Carole Pateman, *The Sexual Contract* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1988).

<sup>9</sup> Bkz. Joe R. Feagin, *Racist America: Roots, Current Realities, and Future Reparations* (New York: Routledge, 2010).

<sup>10</sup> Bkz. Carter A. Wilson, *Racism: From Slavery to Advanced Capitalism* (Thousand Oaks, CA: Sage, 1996).

<sup>11</sup> Örnek olarak, bkz. bell hooks, *Feminism is for Everybody: Passionate Politics* (Cambridge, MA: South End Press, 2000) and Patricia Hill Collins, *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment* (New York: Routledge, 2000).

<sup>12</sup> Örnek olarak, bkz. Lydia Sargent, *Women and Revolution* (Boston, MA: South End Press, 1981).

<sup>13</sup> Combahee River Collective, “Combahee River Collective Statement,” <http://circuitous.org/scrap/combahee.html> (accessed June 15, 2011).

<sup>14</sup> Anarşizmi kesişimsellik ile bağlayan bir parça için, bkz. Deric Shannon and J. Rogue, “Refusing to Wait: Anarchism and Intersectionality,” [http://theanarchistlibrary.org/HTML/Deric\\_Shannon\\_and\\_J.\\_Rogue\\_\\_Refusing\\_to\\_Wait\\_\\_Anarchism\\_and\\_Intersectionality.html](http://theanarchistlibrary.org/HTML/Deric_Shannon_and_J._Rogue__Refusing_to_Wait__Anarchism_and_Intersectionality.html) (accessed June 15, 2011).

“düşmanlarından”(yani anarşistlerden)<sup>15</sup> çalmakla övünen Murray Rothbard gibileri için “entelektüel olarak dürüst”<sup>16</sup> demeye bile yönlendiriyor.

Fakat anarizm her zaman toplumcu olmuştur—ve yirminci yüzyılın başından beri de tipik olarak komünisttir. Anarşistler egemenliğin tüm biçimlerine karşı çıkarlar ve kapitalizm bunlara dahildir—her zaman da böyleydi. Aksini iddia etmek, kapitalizme karşı savaşırken ölen ya da cezaevine giren binlerce anarşistin anısına hakaret olur. Ve kapitalizmi yok etmek için devlete karşı kapitalistlerle birlik olmayı önermek hiçbir stratejik düşünceye sığmayacak bir ödündür. Fakat devleti kapitalizmin kökü olarak gören mutualistler için böyle değil. Gerçekten de, kapitalizmi yok etmek için bütün egemenlik ilişkilerini de yok etmeliyiz—çünkü bunlar karşılıklı olarak birbirlerini pekiştirirler (tabii ki bu kapitalizmi de yok etmek demektir).

Açıkça belirtiyim, kitle örgütleri ve kampanyalar her tür düşünceden insanları kapsar ve insanlarla birlikte örgütlenmek için bir turnusol testine gerek duymamalıyız. Fakat hareketimizin eylemlerinde birkaç şeyi açıkça belirtmeliyiz. Birincisi; mutualistlerin doğru şekilde belirttikleri gibi, kapitalizm devlet olmadan var olamaz. Devletsiz kapitalizm olamayacağına göre onu savunmak kendi başına bir çıkmazdır. İkincisi, anarşistler kapitalizme karşıdır, tüm egemenlik biçimlerine karşı olduğumuz gibi. Ücretli emeğe — insanların üretken mülklere sahip olup ve başkalarının bunları kullanarak yarattığı artık değere el koymasına— karşıyız. “Anarko”-kapitalist diye bir şey yoktur.

---

<sup>15</sup> Bkz. Anarcho, “Mutualism: Fake and Real.”

<sup>16</sup> Bkz. Carson, “The Iron Fist.”



# Strateji Üzerine Birkaç Söz

Teori, strateji ve vizyon çok yakın ilişkili oldukları için mutualist strateji hakkında birkaç şey daha söylemek istiyorum. Mutualistler, ki bu konuda tebrik etmek gerekir, stratejide bazı temel gereklilikleri görmüşlerdir—özellikle de kapitalizmi bitirmek istiyorsak ve sadece çalışanlara karşı daha nazik olması için tamponlamak istemiyorsak:

Emekçilerin başarılı bir sınıf savaşı vermeleri için savaş terimleriyle düşünmeleri gerekir, “haklar” ya da “yasa” değil. Anaakım sendikalar psikolojik olarak Yeni Düzen “toplumsal sözleşmesinin” mirasına bağımlılar. Ulusal Emek İlişkileri Kurulu’nun sınırları dışında düşünememeleri ciddi bir handicap. Emegın savaş terimleriyle düşünmesi, “yerleşik kurallara” bakmadan, sadece strateji ve kendi adalet anlayışları ile sınırlı kalarak elindeki tüm araçları kullanması gerekir.<sup>1</sup>

Burada gerçekten yine anlaşıyoruz. Ama Carson, aynı metin içinde başka hiçbir yerde “savaşı” savunuyor gözüküyor. Bir kere, devleti kapitalizmin “kökü” olarak gören birinden bekleyebileceğimiz şekilde, “anarşistler için politik program”ında erkek egemenliği, beyaz üstünlüğü, hetero-normativite, vb. hakkında hiçbir şey yok. Yine, —bütün egemenlik ilişkilerine karşı olan— anarşistlerin bunlar hakkında söyleyecek bir şeyleri olmalı. Bu hiyerarşik ayrımlarla baş etmek konusunda büyük anlaşmalara varmamız gerekmiyor ama onları yok sayamayız. Ve onları bu mutualist çerçeveye yerleştirmek ilginç olabilir (Örneğin gizli el erkek egemenliğini boğabilir mi?). Dürüst olmak gerekirse Özgürlükçü Sol Birliği’nin yazılarına baktığımda bu konulardan bazılarını açıklama getirme çabasını gördüm, ama bu metinlerde kapitalizm açıkça suçlanmıyordu (ve bu diğer hiyerarşik ayrımların korunmasındaki rolü de anlatılmıyordu).

Bunun ötesinde Carson’un politik programındaki stratejisinin çoğu Prodhon’unkini yansıtıyordu — mutual banka, kooperatiflerin yaratılması, kamu hizmetlerinin mutualizasyonu, vb. Bu klasik anlamda reformist bir pozisyondu — çatışma için mümkün olan son ana kadar bekliyoruz. Bu noktada Martin ve Barrot’un komünleştirmesinden bir şeyler öğrenebiliriz:

Komünleştirme, farklı olarak, malları parasız dolaşıma sokacak, fabrikayı çevresinden yalıtın kapıyı açacak, iş sürecinin teknik olarak geliştirilmesi için fazla yabancılaşmış olan bir başka fabrikayı kapatacak, 15 küsur yıl yaşamdan koparan özelleştirilmiş bir yer olan okulu kaldıracak, insanların kendilerini 3-odalı aile birimlerine hapsetmeye zorlayan duvarları yıkacak—kısacası bütün ayrımların kırılmasına neden olacaktır.<sup>2</sup>

Burada hiç bekleme yok, pazar yok, kapitalizmin denizinde kooperatif adaları yok, ama yaşamlarımızda komünizmin bilinçli olarak yaratılması var— şimdi ve burada var olanın, o ayrımları kırıp, imkanı çatlakları genişletip açarak yaşamın diğer alanlarına yayılması. Bu ne çatışmayı ya da saldırıyı beklemek için bir uyarı, ne de tarihi sonlandıracak “Büyük Devrimci Eylem”i beklememiz için bir öneridir. Bu, günlük hayatlarımıza şimdi müdahale etmemiz ve bize ait olanı —her şeyi— almamız için bir öneridir. Bunun anlamı şu anda saldırıp işgal edebileceğimizdir ve o çatışma altyapıyı yaratmakla uğraşırken beklediğimiz uzun vadeli bir dilek değildir— bilakis altyapı, bu çatışmalar ve işgallerdir.

Alternatif kurumların yaratılması mutualist stratejide geniş yer tutar ve Proudhon’un zamanından beri böyle olmuştur. Mevcut toplumun yerine alternatifler yaratmamız gerektiğini yine kabul ediyorum (Bakunin’in yüz yıl önce belirttiği gibi— en azından eskisini yok etme sürecinde yenisini yaratırız). Ve

<sup>1</sup> Anarcho, “Mutual Aid, Paecon, and the Right Stealing the Word ‘Libertarian,’” <http://anarchism.pageabode.com/anarcho/mutual-aid-paecon-right-stealing-libertarian> (accessed June 15, 2011).

<sup>2</sup> François Martin and Jean Barrot, Eclipse and Re-emergence of the Communist Movement, [http://theanarchistlibrary.org/HTML/Francois\\_Martin\\_and\\_Jean\\_Barrot\\_AKA\\_Gilles\\_Dauve\\_\\_Eclipse\\_and\\_Re-Emergence\\_of\\_the\\_Communist\\_Movement.html](http://theanarchistlibrary.org/HTML/Francois_Martin_and_Jean_Barrot_AKA_Gilles_Dauve__Eclipse_and_Re-Emergence_of_the_Communist_Movement.html) (accessed June 22, 2011).

böylece Proudhon mevcut düzenin dışına çıkmanın adımları olarak; mutualist yardımlaşan toplumların, kredi ve banka birliklerinin, işçilerin sahip olduğu ve öz-yönetimli kamu hizmetlerinin (devletin himayesi ve yönetiminden çıkarılarak) yaratılmasını öngördü. Benzer şekilde, bir pazar sosyalistinden beklenebileceği gibi, bizi yavaşça kapitalizmden dışarı taşıyacak stratejisinin merkezinde işçi kooperatiflerini gördü. Fakat kooperatiflerin, kapitalizm altında talep olarak, Kay'ın öz-sömürü olarak açıkladığı bir sorunu vardır.

Dolayısıyla sorun kapitalin nasıl yönetildiği değil, kapitalin kendisidir, kimin yönettiğinden ya da ne kadar demokratik yönettiğinden bağımsız olarak... Bir kooperatifin mülkleri, nasıl kullanılacakları hakkında oylama yapılsa da, yaygın meta üretimi ve ücretli emek toplumunun içinde olduğu sürece kapital olmaktan çıkmazlar. Demek istediğim, bir işi yapmak için gereken emek zamanını en aza indirmek için tüm gücümüzle biriktirme zorunluluğu aynen kalır, kooperatifte bile... Rekabetçi bir pazarda faaliyet gösteren bir firma —"iflasın eşiğindeki" firmalar için kesinlikle geçerli olacaktır— pazardaki yerini korumak ya da iyileştirmek için üretimi genişletmek ve yeni teknolojilere tekrar yatırım yapmalı ve bunun için de gerekli artık değeri oluşturmak zorundadır. Yani —bir yoğunlaşmış kapital olan— firmanın kendine ait bir mantığı vardır. Artırılmış canlı emekle beslenmesi gerekir, yoksa kuruyup yok olur. Ölü emek olarak, canlılardan vampir gibi yaşam emmelidir ve ne kadar çok emerse o kadar çok yaşar.<sup>3</sup>

Diğer bir deyişle, pazarın baskısı kapitalizm altındaki diğer herhangi bir işletmeye olduğu gibi kooperatiflerin de karşısına çıkacaktır (ve rekabetçi pazar sosyalizminde de böyle olacaktır). Şimdi, bu kooperatiflerin ille de kötü olduğu ya da kapitalizm altındaki öz-yönetimli kuruluşların bize herhangi bir ders veremeyeceği anlamına gelmez. Bilakis, iş yaşamımızda en ufak karar verme ve katılım bile (özellikle işyerinde ve yaşamımızın çoğunda neredeyse hiç katılımımız olmadan kurulan) toplumsal dünya(lar)ımızda örgütlenme alternatiflerine işaret edebilir. Fakat kapitalizmden çıkış stratejisi olarak kooperatiflerin varsaydıkları pazarların yanı sıra kendi iç sorunları da vardır. Ve bu sorunlar mutualist kapitalizm-sonrası vizyonda da sürer.

---

<sup>3</sup> Joseph Kay, "On Co-ops, Conflicts, and Strawmen," <http://libcom.org/library/co-ops-conflicts-straw-men> (accessed June 14, 2011). Aynı terminoloji kullanmazdım çünkü "sömürü" genelde bir tarafın, diğer tarafın artık değerine el koyduğu bir düzen için kullanılır, ama pazar içinde çalışan kooperatifler hakkındaki yorumları mükemmel. Iain McKay ile aralarında bu konu üzerine yaptıkları yazışmanın tamamı ilgilenenler için mükemmel bir okumadır.

# Vizyon

Carson'ın yazılarında, mutualist dünya “bizim dünyamızdan geceyle gündüz kadar farklı ya da kölelikten kurtulduumuz—iş yapanların sahip olup kontrol ettiği merkezsiz, yerel kullanıma yönelik küçük ölçekli üretimin dünyası” olacaktır.<sup>1</sup> Katılıyorum. Mevcut toplumdan büyük ölçüde farklı olacaktır. Ama benim için iki soru ortaya çıkıyor. Birincisi, böyle bir dünya toplumcu kalır mı? İkincisi, pazar sosyalizmi gerçekten yeterli mi? —yani bunları aynen korumak: pazarlar, firmalar arası rekabet, olumsuz dış etkiler, yaşamın ayrı bir alanı (yani “iş” ve “çalışma”) olarak üretim—

Daha önce dediğim gibi pazarlara, kapitalizm-sonrası vizyon olarak karşı çıkıyorum. Bunun nedeni kısmen pazar sosyalizmini savunan çevrelerin gerçekten toplumcu kalacaklarını kabul etmekte zorlanmam. Devletsiz toplumculuğun gerekliliği konusunda anlaşsaksak insanların bu yolda her türlü olasılığı deneyeceklerini düşünüyorum. Komünizmin işçilere dayatılması oldukça anlamsız olacaktır (Bizi sömürönlere dayatmak konusunda rahatım.) ve insanlara tek bir vizyon dayatan bir devlet olmadığı zaman kapitalizm-sonrasında, değişik alanlarda birçok değişik biçim olacaktır. İşçiler bir ihtimal sosyalizmin pazar biçimlerine de girişebilirler. Kooperatif hareketinde stratejik olarak zaten girişiyorlar, ama hareketin çoğu toplumcu özelliğini ve kapitalizmin ötesine geçme isteğini kaybetti (daha ötesine gitmeye çalışılmazsa pazar sosyalizminden ne çıkabileceğini yansıtmıyor mu?). Fakat nihai bir hedef olarak pazarları savunmak bana mevcut sömürgeci ilişkilere geri dönmeyi istemek gibi geliyor. Pazarlar rekabet sürecinde kar etme baskısını dayatır. Ve benim için bu rekabetçi alanda mutualite görmek zor. Kooperatif firmaları diğerlerinden daha fazla biriktirebildiği zaman bu, kapitalizmi doğuran birikimleri oluşturan büyük eşitsizliklere yol açmaz mı?

Bu kuşkusuz bir varsayım—hiçbirimiz kapitalizm sonrası toplumun neye benzeyeceğini bilmiyoruz (ama bu ilişkileri embriyo halinde yaşarken gözlemlediğimiz zaman ve desteklediğimiz değerleri mücadelenin içine yerleştirmeye girişirken bazı belirtiler görüyoruz). İşçiler, kendileri bir sınıf olmaktan çıktıklarında geleceğin toplumunun neye benzeyeceğini (yaratıyorlar ve) yaratacaklar. Teorisyenler tarafından dikte edilmeyecek olsa da bence anti-kapitalistlerin üzerine düşen, en iyi tahminlerimizi ortaya koymaktır (ve bunu alçak gönüllülükle ve kesinliklerden ziyade tahminler olarak yapmaktır). Ve özgürlükçü komünistler için bu, yaşamlarımızda komünizmin içeriğini yaratmak demektir. Bunun için şimdiki zamanı, şu anda var olanların bir kümesi olarak görmek yerine, tutumumuzu değiştirerek onu oluşunlar kümesi olarak görebiliriz —biz ezilenlerin ve sömürönlülerin pasif izleyiciler değil eylemciler olduğumuz tarihsel sürecin içinde ortaya çıkan oluşumlar.

Ama, kapitalizm-sonrası vizyon olarak —kapitalizmin ötesine geçmenin bizi nereye götüreceğine ilişkin bir tahmin olarak— pazar sosyalizmini neden eleştiriyorsun diye sorulabilir. Esas olarak pazarların, eşitsizlik yaratan içsel sorunları olduğu için ve bence toplumsal dayanışmayı yaratmak yerine yok etmeye eğilimli oldukları için.

Birincisi ve en önemlisi, pazarlar katılımcı değildir. Yani toplumsal hayatımızı planlama yerine (ya da daha iyisi yaşamak), bunları ünlü “görünmez ele” bırakıyoruz. Üretmemiz gerektiğini tahmin ettiğimiz derecede “katılıyoruz” (Aslında tipik olarak patronlarımız ne üreteceğimizi hesaplıyor ama pazar sosyalizminde herhalde kendimiz yaparız.) ve yaratabildiklerimizi ya da pazar aracılığıyla bize sunulanları tüketiyoruz. Kendimizi süreçten çıkarıp yerine kar isteğini koyuyoruz.

Buna bağlı olarak pazar paylaşımının olumsuz dış etkileri vardır. Örnek olarak (bıkmış olabilirsiniz ama) hava kirliliği gibi şeyler, bir malın (örneğe bağlı kalmak için çok yakıt yakan bir araba diyelim) üreticisi ve alıcısı arasındaki alışveriş anlaşmasının dışındaki üçüncü kişilerin onayına sunulmaz. Pazardaki

---

<sup>1</sup> Carson, “The Iron Fist.”

rekabet sürecinde, bu olumsuz dış etkiler üçüncü kişilerin onayı olmadan yaratılır. Dolayısıyla “serbest ticaret”, tipik olarak pazardaki malların karşılıklı anlaşmaya bağlı olarak değiş tokuş edilmesi olarak anlaşılırken; etkilenen üçüncü kişilerin onayından hiç bahsedilmez. Kendi yaşamlarımızı yaratmakta özgür olduğumuz bir toplum, karar-alma süreçlerinde kararın bizi etkilediği ölçüde söz sahibi olduğumuz bir toplum olacaktır. Pazarlar bu çeşit katılımı ve aktif yaratımı lanetler.

Bence pazarların yaptığı (ve pazar sosyalizmi altında yapacağı) en olumsuz dış etki toplumsal dayanışmaya karşı olur. Eğer işçilerin yönetimindeki firmalar pazarda rekabet ederse bunun anlamı, o işçilerin gelirinin firmalarının ne kadar iyi performans gösterdiğine bağlı olmasıdır. Bazı işçi grupları işyerlerini işletme biçimleri ya da oradaki imkanlar sonucunda toplumsal üretime daha fazla erişebilecekler. Bazılarının daha iyi donanımları olacak, katıldıkları işyeri kolektifinin bireyleri daha kapasiteli olacak, vb.

Bu, toplumsal üretime daha fazla erişmek için işçileri birbirleriyle karşı karşıya getirerek toplumsal dayanışmayı zayıflatır. Bu işsizlik yaratabilir çünkü öz-yönetimli firmalar da —aynen kapitalizm altında şirketlerin “küçülmeye” gitmesi gibi— işçileri atıp maliyetlerini azaltabilirler. İşyerleri pazar aracılığıyla toplumsal üretime erişmek için rekabet ederken, firma artık değeri ne kadar artırabilirse, işçilerin geliri o kadar fazla olur— böylece ek gelire ulaşabilmek, işgücünün bazı (daha az üretken) kısımları olmadan üretimini sürdürebilen firmalar için işten çıkarmaları ve işsizliği teşvik eder.

Benzer şekilde pazar rekabeti olumsuz dış etkileri de teşvik eder ve hatta olumlu dış etkileri köstekler. Gelirin belli bir firmanın başarısına bağlı olması, toplumsal maliyetleri başkalarına kaydırmayı da teşvik eder. Hava kirliliği örneğine dönecek olursak, bu kirlenmeyi azaltacak cihazlar pahalı olabilir. Bir pazar toplumunda işçilerin geliri firmanın başarısına bağlı olduğu için, kirlenmek bir firmanın işçilerinin gelirini artırabilir. Buna bağlı olarak eğer bir işyeri toplumsal bir iyilik’ten kar edemiyorsa o olumlu dış etkileri (bu örnek için temiz hava) köstekler.

Ve en önemlisi, bu tarz rekabet çoğu anarşisti (hatta çoğu mutualisti) harekete geçiren değerleri erozyona uğratar. Pazar paylaşımı bencil-çıkarlarla kar-arayışıdır ve yükselttiği etik —mutualistlerin önerdiği (Proudhon’un tarım-sınai federasyonu ya da sabit fiyatlar gibi) yerinde denetim türleriyle bile— her birimizin kalanlara karşı olmasıdır. Kapitalizm altında bize bireyler olarak bu etik öğretilir. Öz-yönetimli firmaların pazarında rekabete girseydik kolektifler olarak bu etiği öğrenirdik.

Dahası, mutualizm işyerini ve çalışmayı insan yaşamının geri kalanından ayrılmış bir yaşam alanı olarak öngörüyor. İnsan yabancılaşmasının bu temel biçiminden kurtulmak yerine bu ayrımları koruyor. Bunun birkaç önemli anlamı var. Birincisi, pazarlar hala çocuklar için —insanlar için— temel toplumsallaşma kaynağı olacaktır. Örneğin eğer bir firma kadınları kendi bedenleri hakkında berbat hissettirdikten sonra o sorunu “düzelten” bir ürün üretip kar elde edebiliyorsa, o zaman bu, kadınlar için yoğun şekilde denetlenen ve imkansız güzellik ölçülerini teşvik eder. Pazarlar, bizim o yaygın pazar ilişkileri dışında kendilik anlayışımızı bulamayacağımız tarzda toplumsal süreçler için maddi çıkarlar yaratabilir.

Bu aynı zamanda işyerini de —sıkıntıdan patlayarak zamanımızı harcadığımız ve metalara erişmek için yarışırken gittikçe daha çok ezildiğimiz o korkunç yeri— olduğu gibi koruduğumuz anlamına geliyor (çünkü işyeri, zorunlu emek yoluyla toplumsal üretime erişebilmek için bağlandığımız yerdir). Kapitalist toplumsal yaşamda hüküm süren rasyonel ve hesaplanabilir süreçleri koruyoruz. Özgürlükçü komünistler için bazı ölçülebilir ve hesaplanabilir toplumsal ürünleri paylaşmak yeterli değildir. Sadece malların paylaşımındaki miktarların bir yöne kaydırılması peşinde değiliz. Toplumsal yaşamın örgütlenmesinde biçimsel bir dönüşüm istiyoruz. Eğer dünyamızı kar, rasyonel değiş-tokuş ve hesaplı, bencil çıkarlar merkezinde örgütlemek yerine keyif, arzu ve hatta macera gibi farklı değerler merkezinde örgütleyseydik toplum neye benzerdi? “Ne kadar?” gibi sorularla o kadar endişelenmeyip, onun yerine “Ne kadar iyi?” gibi sorular sorsaydık dünya nasıl gözükürdü? Öz-yönetimli yabancılaşma ve parçalanma, bu uğurda savaşmamız gereken bir alternatif gibi mi duyuluyor? Bence çok daha fazlasını isteyebiliriz ve istemeliyiz (ve almalıyız). Bu aynı zamanda bizi verimlilikçi bir düşünce yapısından çıkarıp o kadar fazla gereksiz şeyi üretmeyi durdurduğumuz bir dünyaya doğru yöneltebilir.

# Özgürlüğün Birikimi İçin

Bence mutualistler temel bazı şeyleri doğru yapıyorlar. Üretim araçlarının özel mülkiyeti, işçilerin ürettiği artık değere el konulması, işyerindeki emir yapıları—bütün bunlar kapitalizmin ayrılmaz parçalarıdır ve mutualistler bunları haklı olarak reddediyorlar. Eğer komünizmin yaratılmasını bir süreç olarak — ezilenlerin bir faaliyeti olarak— görürsek; o zaman yolda pazar sosyalizmi deneyleri görebiliriz, çünkü bu fikrin birçok takipçisi var. Umarım bu eleştiri, amaçladığım doğrultuda alınır —amacım mutualist ekonomiyi ya da pazar sosyalizmini kınamak değil, özgürlükçü komünistlerin geleceği oluşturma sürecinde neden farklı içerik yarattığımı ve anarşistlerin pazar etrafında dönen bir teoriyi, stratejiyi ve vizyonu neden reddedeceğini açıklamaktır.

Bence mutualistler teorilerinde, kapitalizmin toplumsal ilişkilerini devletin koruduğunu savunmakta haklılar. Fakat kapitalizmin kökü devlettir diye önermeleri yanlıştır — sanki sadece devleti sökerek altında yaşadığımız, karmaşık ve kesişen egemenlik ilişkilerinden kurtulabileceğimiz gibi. Dahası, diğer egemenlik ilişkilerinin, kapitalizmi ve devleti yaratıp desteklemek konusundaki rollerini yok sayarak ilkel birikimle kapitalizmin yaratılışını birbirine karıştırıyorlar. Bu da, tabii iyi düşünülmemiş bir stratejiye yol açıyor.

Mutualist Kevin Carson yine haklı olarak çalışan insanların “haklar” gibi sosyal masalların terimleriyle düşünmeyi bırakıp kapital ve devletle savaşmaları gerektiğini savunuyor. Ama programında, şüphesiz devleti temel çelişki olarak gördüğü için, sınıfsal olmayan ezilme konusunda söyleyecek bir şeyi yok. Ve alternatif kurumlar yaratarak, reformlarla —özellikle mutual kredi ve kooperatif ticari kuruluşlar yoluyla—kapitalizmden çıkış yolunu gösteren, pazar merkezli mutualist strateji; mutualizmde vizyon sorunlarına yol açıyor.

Mutualistler doğru bir şekilde kapitalizmin ötesine geçmek zorunda olduğumuzu ileri sürüyorlar. Ama kapitalizm sonrası toplumda pazarları korumak, kara ve rekabete dayalı herhangi bir sistemin parçalayıcı etkisini de korur. Dahası, olumsuz dış etkileri teşvik eder ve olumlu dış etkileri köstekler. İşçileri toplumsal üretime erişim konusunda birbirleriyle karşı karşıya getirir. Ve işyerini hayatın ayrı bir alanı olarak koruyarak toplumsal dünyamızı, kapitalist yabancılaşmanın ayrılmaz parçaları olan aynı rasyonel, hesaplanabilir kontroller üzerine örgütüyor.

Özgürlükçü komünizm; iddia ediyorum ki, içeriğini mücadelemizin içinde yarattığımız bir şeydir ve çoğu zaman pazar sosyalistlerinin oluşturduğundan farklı görünür. Gerçi üzerinde anlaştığımız, benzer duyarlıklarımız var. Mükemmel bir dünya yaratamayız ama bence daha iyi bir dünya yaratabiliriz. Ve bunu yaparken mümkün olanların arasında ütopyaya en yakın olana doğru gitmemiz gerektiğine inanıyorum. Geleceğin toplumunun neye benzeyeceği hakkında tahminler meraklılarına bazı ihtimaller sunsa da, sonuçta kapitalizm sonrası toplumun yaratılması bütün ezilenlerin işidir —sadece teorisyenlerin değil. Bana göre bu hareket komünizmdir ve geleceği yazılmamıştır ama oluşmaktadır.

Anarşist Kütüphane



Deric Shannon  
Görünmez Eli Kesmek: Pazarların İçsel Problemleri ve Anarşist Teori, Strateji ve Vizyon  
Anarşist Ekonomi Tartışmaları (7)  
15.01.2014

Çeviri: Özgür Oktay - Bu yazı Meydan Gazetesi'nin 15. sayısında yayımlanmıştır.

[tr.anarchistlibraries.net](http://tr.anarchistlibraries.net)